

Burány Béla

A ZÉLITYEK KÖRÜL (II.)

Zélity István
Zélity Istvánné Kabók Klára
Zélity Magdi:

Hajják azé az a nagy víz olyan borzasztó eset vót! Gyütt az a nagy víz, hullámzott, mink még, gyerekek, szalattunk elébe. De hideg vót! Január vót? Vagy milyen? Tuggya fene! De január vót tán!

A nyulakat is még az őzeket szorította bē oda mihozzánk. Az a ház, ahogy vót, olyan partos helyen vót. Mēntem abba a nagy vízbe, úgy éreztem, úgy nyom vissza a hullám, de csak mēntem. Főlakatt a nyúl a fára. Vagy nem is hogy főlakatt, szēginy főlūt, ahogy gyütt a víz a kislefáknek, bokroknek csak a koronája vót ki, oszt főlūt oda.

Hát mán dehogy hagyom ott aszt a nyulat! Maj belefullattam a vízbe, de mēntem a nyúlé. Foktam a fülit, oszt hoztam. Még őzeket is. Hogy mi lett velük asztán, tuggya fene! Mink összefogdostuk, gyerekek, ahogy szaladosztunk.

Nagy élmény vót az!

Asztán mikó befagyott a víz, köllött hajtani a birkát. Nagy facipőjink vótak. Ott az erdőszélin vót egy kis hajlat, abba vót víz, befagyott. Nēki az iringálásnak. Néha lē a facipőt, oszt mesztélláb. Csúszott, mind az istennyila.

Tízéves vótam.

Apó:

Amaz a lányom még, a Klári, átmēnt a Tisza jegin mán akkó is, mikó a jeget is elöntötte a víz. A jég főlött is víz vót mán. Ű még csizmába, nótaszóvá átgyalogót.

Adára köllött mēnni valamijé.

Nagyon sok ilyen hánt-vetēt életű embēr van még, ilyen, mind én! Csak sokan körösztücstek sokmindēnēn . . . Sosē tuggya az embēr, hogy hova jut a végin.

Manóka:

Mikó ide átgüttünk, akkó a nagyvíznek ezēn a felin vártak bennünket. Akkó güttünk bēfelé. Ide güttünk a szomszédba, az uramnak a testvérjihöz

lakni. Az a nagy fiunk akkó kicsi vót. Kifáratt. Idegös vót. Egész a moholi komptú, ami főjebb esött, Adának, onnét gyalog gyünni ki. Aszongya a gyerök a nagynényinek:

– Nem is lakkak a nénnijék séhunsé!

Mē má sokallotta a mēnést.

Akkó idejöttünk éjnek idejin, mer má az akkó ē vót rēndēzve, itten kap-tunk asztán lakást. Mēnekütünk, akkó az úgy gyütt ki. A németöktü mēnekü-tünk ide. Az uram akkó jobban szétnézött, fojtatta a juhászatot.

Így alakút akkó.

No, akkó gyütt a másik változás. Tele vót a világ, hogy mi lösz, hogy lösz? De majd azok micsinának! S akkó a nép mēneküt. Ére a mohoji Gunarasnak. De mink nem mēntünk tovább, csak a mohoji Gunarason marattunk. Az egész család mēnt. Hajtottuk a birkákat is.

Apó:

Én kint vótam a birkává egy tanyán. A család mēg, nem mertek ēgyedű maranni, kigyüttek hozzám.

Magdi:

Kiszette a kényeret anyám a kemencébü, a duncot mēg bērakta. A kényeret bēkötöttük egy zsákba. Apó bēgyütt értünk. Kimöntünk mink is, osz másnap rēggelig ott vótunk. Akkó mán mēneküt a nép kifelé. Messzirü mán nagyon lüték. A vasutat lüték. A magyarok mēg monták:

– Gyerünk, gyerünk, mer gyünnek az oroszok!

Mēnni, csak mēnni!

Apó:

Akkó én tuttam egy kopott dülöt, rāmēntünk.

Magdi:

De nem mēntünk messze. Bájityék tanyájukig mēntünk ki. Oda mēgin bē-mēntünk. A Bájityék tanyájukra.

Emlékszék rá. Apó vezette ki a Bájitye gyereknek a lovat a szalma közü. Szóval a szalmába vót bēgyugva, mert hát a magyar katonák ēvitték vóna. Szal-makazalba bērakták a lovakat. Osz apó segített kivezetni. Mer monták:

– Segíjjēn Pista bácsi!

Akkó ű aszonta, hogy ēmén szétnézni, de hát akkó má monták hogy gyün-nek az oroszok, aszt azé mēnt ű, várni.

No akkó ű fölút, akkó mink ott vótunk délig. Délbe mán nagyon mēnt a nép, akkó oszt mink is. Mert akkó az ēgyik a másikat csak riasztgatta. Még aszt a szállást is otthagytuk, osz még kījebb mēntünk Gunarasba. Ott mēgte-lepēttünk, mer ott vannak rokonai apónak. Apó is onnan van lēszármazva, árú. Akkó ünēki ott vótak az unokatestvérjei. Ott vótunk apó első unokatest-vérjéné.

No, de assē felejtēm ē sosē, mikó – mennyit köllött morzsóni! Az apja bassza mēg, egész nap morzsótunk, hogy kapjunk ēnni! Olyan hōjagok vótak a tenyerēmēn! Úgy gondótam sokszó:

– Istenem, tán nem észék, csak morzsóni né köjjön! Annyi disznójuk vót, hogy örület! Hát oszt mink még tényleg úgy vótunk, hogy örütünk, hogy kaptunk, vagyis az öregjei! Mink hát gyerekek nem. Mer anyuka is mindig aszt hajtotta, mer apó birkákká vót egész nap kint:

– Örűjjetek, hogy kaptok enni! Morzsóni kő!

Útunk oszt morzsótunk. Egész nap az istállóba vótunk. Három gyerek még a mama. Olyan bütykők vótak a kezemén! Sokszó gondótam:

– Istenem, csak mán rájuk szakanna ezékre a disznókra az ég!

Ez vót egy hétig. Asztán apuka még arrébb mént a birkákká legētetni. Akkó ű bëgyütt mindénnap vagy másnap, hogy mégnezze, mi van, hogy van: Akkó mán beszéték, hogy mennék vissza, mennék vissza! Micsinájunk? Hát akkó a két öreg csak megbeszéte, hogy nahát mink visszaményünk, ű marad a birkákná kint. Osz ha tényleg lehet hazagyünni, akkó ű is gyün haza.

Akkó osztán szépen a három gyerek még anyuka megindútak hazafelé. Egész úton rít anyuka, rít, hát persze, mink is rítunk mind, gyerekek. Mē hát mi lész apóvā ott kint? Hátakkó megbeszétük, hogy hun a járás, osz ha tényleg haza lehet gyünni, akkó ha hazaérünk, másnap menyünk ki én még a Klári apónak szóni, hogy gyűjjön haza, mer haza lehet gyünni. Hát még csak gyütünk Orompartig, csak jó vót. Egy helén kint átak ilyen nagy szerbek a kövesút mellett, az út mellett kint. Mikó odaértünk, sokan vótak má akkó, ahogy gyüttek hazafelé a népek, sok nép vót akkó má, összeverőttek rakásra, osz majdúgy vót, hogy mindénki örüt, hogy menné többen, mer hát mindēt montak, hogy micsinának, hocsinának, osz fēt a nép.

Odajértünk, oszt tudom, még oda sē értünk ahhó a három embērő, azok átak kint, oszt nészték, hogy micsinálunk.

Az öregjei má messze még:

– Maj köszönjetek ám ezéknek az embēröknek! . . . Köszönjetek ám! Hangossan!

Mikó odaértünk, montuk, hogy (mer aszonták, nem szabad dicsértesséköt köszönni, még mittudomén, hogy mit nem szabad) – csak tudom, hogy mikó odaértünk, mink, gyerekek méntünk elő, az öreg nép gyütt utánnunk, osz montuk:

– Jó-na-pot kí-vá-nunk!

Aszongya az egyik embēr, odanéz:

– Néma visē „jó napot!” – aszongya. – Dobor dán!

Akkó montuk minnyájan:

– Do-bor-dán!

No akkó montuk egyhangúlag, hogy „dobor dán”! Mentünk tovább, beértünk Oromparthó, ott vót az Annuskáéknak a tanyájuk. Rengeteg orosz katoná vót! Aszongyák:

– Oda bë kő mēnni, az orosz katonák a lányokat maj kiválogassák, osz maj micsinának velük!

Micsinájjonak? Vót az Orompart alatt egy olyan ér. Az asszonyok a nagyobb lányokat lēvezették a vízbe, össze-vissza bēsározták, bēmajzóták űket, hogy csunyak légyének, békötötték a fejüket, noosz mikó odaértünk a tanyára, nagy izgalommá, hogy mos kit is visznek el az oroszok? Mikó odaértünk, nem is szótak hozzánk.

No, akkó aszonták:

– Majd a másik tanyán!

De bizon, többé nem is tanákoztunk az úton. Úgyhogy gyűttek, mentek, de ilyen mind ottan – merd ott lē vótak pakóva.

Hancmosz mikó hazaértünk, éhéssek vótunk! Gunarashú gyalog! Huszonöt kilométerre van tán, osz sē énnivaló, sē sēmmi az úton.

– Maj otthon! – aszongya anyuka. – Nem baj, gyerekék, tele van a kemence dunccā, ha más nem lész – aszongya – észünk duncot!

Mikó hazaértünk, a gangba – me akkó ilyen kukoricaszedés vót – ahogy lészettük a kukoricát, bē vót a gangba csak úgy öntözve. Széle fő vót rakva . . .

Mikó hazaértünk, még nagykapunk sē vót! Hogy hun vót a nagykapu, én nem tudom! Mindēn fő vót etetve. Aszt a kukoricát – mē monták asztán, hogy odaálígatták az oroszok a lovakat a ganghon, oszt annyit ettek, amennyit csak bírtak. Az a cirkusz, ami ott vót! . . .

Egy télre takarmány, ami bē vót készítve, mind odavót! Nagy kazal széna! Osz mivelhogy ott vót takarmány, odahoszták a lovakat. Mind összemászták a lovak az udvart.

No, csak mikó bēmētünk a házba! Mindēn . . . az ágynemű nem vót még, dunna, párna, olyasmi sēmmi, mindēn ē létvó víve. A szekrényt nészte anyukám, hogy hát – vót neki staférja. Míngyá az vót az első, hogy nézi a stafért, hát a dunnahajak, olyan kézímunkás slingöttek vótak, no, az a slingölés mind megvót, de hát – tán a szomszédasszony monta, hogy lészaggatták kapcának. A slingölés, hát az törte a lábát, hát aszt lészette oszt éhajigáta a végejit a párnáknak, ahogy ki létvó varva a vége, csak a többi részit, a sífonyát aszt vitte ē. Úgyhogy akármit kerestünk, sēmmit sē tanátunk még.

No, majd a duncot! Nézzük! Ugyē, szalattunk a kemencéhön, hát nem vót ott egy megbolondút dunc sē!! Még aszt is kiszétték!

Akkó kerestük a kácsákat. Vót valamennyi kácsája anyámnak. Majd a kácsák! Hát az még ott vót az ól háta mögött, csak ilyen nagy nyaka vót még feje. Baltáva ahogy lē vótak vagdosva, a fejeik azok ott vótak, de a kácsák nem vótak sēhun sē.

Vót egy hordó, amibe széttük a cefrét, mer hát Mohojon divat vót a cefreszedés, az még televót tisztára bablevessē öntve. Egyre nézgettük, hogy mikori bab lehet az? (Éhéssek vótunk kégyetlen!) Aszongya anyuka:

– Nē próbájjatok belüle énni, hát tán mán bűdös is!

Persze akkó anyuka rít, akkó mink is rítunk. Mos hova lēgyünk, miccsinájjunk?

Emētünk mégin chhön a nényihön ē, apukának a húgáhon, idegyüttünk, hát a sógorom egy kicsit olyan furcsán nézett ránk. Nem is csuda, három gyerek még egy asszony odamén sēmmi nekü, sē énnivaló, sēmmi nekü. Közbe mink is éhéssek vótunk. Anyuka monta neki, hogy valamit aggyon mán a gyerekeknek énni, mer éhéssek. Lévágott a néni egy-egy darab kényeret, mēgsózta, paprikázta – még most is a számba van az íze. Az olyan jóesett! Úgy érszem, de még bírják még egy darabot énni! De többet nem kaptunk, csak aszt a darabot.

Hát asztán mán hogy hogy gyűtt a főzés? . . . Itt marattunk. Anyukának régēn vót oan vas kasztró. Elég nagy vót, de én nem is tudom, hogy mire hasznáták. Most utána két hétre vagy háromra, hát az első szomszédba vót. De aszt arrú tuttuk még, hogy vót régēn egy idős bácsi, oszt az ahogy a vas kasztró

mögrepent, mer öntöttvasbú vót, ű mögpántóta. Úgy kívürü tettek rá gyűrüt, pántot, oszt avvá úgy möghúztatták. Nohát az ott vót a szomszédba az Agnës néniné. Anyuka kérte, de ű aszonta, hogy dehogy aggya vissza! Hunnan anná, mikó ünékik is az oroszok ahhelött milyen szép nemtommit évittek.

Akkó az a liszt, mög az a zsír is önálluk vót. Azokná az elsősomszédokná. Akkó anyuka aszt is kérte. No, lisztbú adott vissza az Agnës néni, de a zsírt aszt aszonta nem aggya, mer ünéki is az üvébú köllött főzni annak a sok orosz katonának! Kí aggya mög az üvét akkó? Lisztét, úgy emlékszék rá, kapott anyuka egy zsákká vagy hogy . . .

A ruhát? Nem az oroszok vitték aszt é! Á! Az má, aki gyütt. Az idevalósiak! Mos példájú apónak szenvedése vót, mint juhászembërnek a számártartás. Nagyon szép kocsija vót, mög a szamaraknak szíjbú vót a szërszámja. Asztán asztat is egy jó időre rá valaki mögösmerte. Hát assë nem az oroszokná vót, hanem itt vót Moholon. Asztán mögtanáta. Möglátta, de nem is merte kérni. Olyan embërné vót . . .

Úgy jártunk, mind mikó átgyüttünk, nem maratt sëmminck. Èppen sëmminck.

Tele vót az egész gúnya az ágyon tetüvel, mög bóha, mindënfélével. Olyan piszkos vót! Akkó má tele vót a falu is a végin ilyen férgekke, csak hát – amit évittek, az nem maratt mög. Firhang, ugyë, az ablakokrú – mög mindën, no! (Akkó nem függönyök vótak, hanem firhangok.) Csak a csupaszfalak marattak. A bútor is jobban mögmaratt. A szekrény vót, hogy össze vót firkáva, a bútor az nem vót bántva.

Asztán apuka kint vót egy hétig. Addig mink itt vótunk ennek az ő testvérjinek a nyakán. Akkó ű egy hétre rá – nagyon mögverték kint. Akkó ű úgy hazagyütt. Ott kint, a birkákná. Hároman. Ű ott kint őrzötte a birkákat, oszt kérdëszték, hogy mé van odakint. Mé csavarog? Osz mögverték. Akkó ű arra a tanyára, ahun ű tanyázott, bëhajtott.

Apó:

Errü nem érdemës . . .

Magdi:

No, akkó ű onnan a tanyárú hazagyütt a birkákká – vót kétszáz darab birkája. Előbb kint vótak, de asztán ű ëmënt ki a birkáké, hazahosza, akkó egy szerb embër aszonta, hogy ű pártfogásba veszi a családöt, de fele birkát nëki aggya. Úgyhogy asztán az lét a vége, hogy ű ëmënt a Vojin bácsihoz, hogy a Vojin bácsijé a birka, ű mög feles juhász. Az egész birka oda lét víve, akkó ű mög mind juhász őrzötte a birkát, asztán szët köllött osztani. Egy évre rá. Egy évig alighanem ott vót a birkákká, asztán szëtosztotta a birkákat. Felit odahatta az öregembërnek, a másik felit mög ëhosza haza.

Apó:

Csunya mindënt is láttam. Nem érdemës eszt . . .

Magdi:

Ezë gyütt onnan is jobban haza. Mer mikó ëgyütt, akkó bëvítették éccaka itten, anyuka hajnalba ëmënt ahhó az öregemberhó, akiné vótak a birkák s akkó monta nëki, hogy bëvítették.

Akkó az aszonta, hogy nyugottan gyűjjön haza. Ez pont május elsejin vót. Mer én úgy tudom, hogy nem értem fő ésszē, gyerékésszē, a többi lán mind mēnt a május elsejére, énnékēm mēg nem lehetett mēnni, merd a birkákat kő hajtani!

Hát akkó maratt apónak a birkának a fele, akkó nésztek házat, bēnt a nagy-uccán. Úgy esik, hogy akkó űk aszt mēgvētték. Birkávā vergōttek, pijacra járt anyuka a tejesasszonnyā. Hát elég silányú éltünk, mē én tizenhárom éves vótam – így sokszó mondom – merthát mosmá betegēs vagyok, lánkoromban mēg sosē vótam beteg – tizenhárom éves vótam, akkó mán mēntem géphő. Cséplőgépnē tizenhárom éves koromba pēlvát mēg oasmit csinátam. Mindēnfēlit, mer, ugye, muszāj vót. Klári beteg vót, őcsém kisgyerek vót, anyuka nem nagyon birt mozogni, ű vót otthon, mēg amit a teje ére-ára mēnt. Vót, hogy nyóc hétig is a gépnē vótam. Má sokszó úgy éréstsem, hogy . . .

Klári beteg vót. Ű vót a legöregebb. Már én nem tudom, hogy mi vót űnēkijē.

Manóka:

Hát úgy vót az . . . Most őszintén mondom. A mi apánk juhász vót. Kifejt, elvitte a tejet, osztakkó majd elmaratt. Majd úgy vót, hogy délbe gyűtt haza a csarnokbū! Akkó ez vót a legöregebb, akkó ennek: eriggy!

Köllött dógozni, mēg kihajtotta a birkát. Osz sokszó, mikő a havas idő vót, összehúszta magát, agyonfázott, csak így löhetott. Akkó tūdőbajt kapott, akkó Noviszádon lēnt vót sugárta. Akkó az valami nagy kezelés vagy mi vót, az a sugár. Akkó tuggya vastag vót nēki a nyaka is, akkó önēki azzal a sugárral, állítólag tán az vót, hogy vót nēki ēgy . . . itten a nyakán. Rakásra ősszcsugaszták. Akkó az – parasztossan – kifakatt. Nem möntünk tovább, nem is lött mondvā, mēg nem is mēntünk doktorhő, hogy mosmā aszt majd kipucójják, hanem az szépen lassan kipucolódott. És mos van is nēki ēgy egész láccatós forradás. Hát így a tūdőnek vót ennek a lányomnak baja.

Magdi:

Én mēg dógosztam. Jártam át Bánátba a Sulhőfokhő. (Adának körösztü a Sulhőf birtok van a!) Gyalog mēntünk oda mindēn hajnalba, három órákkó mēntünk, mikő főgyűtt a nap, mē – hijába gyűttek az oroszok bē, az csak úgy vót akkó mēg. Napszamosok vótunk, és mire főgyűtt a nap, nēkünk ott köllött lēnni a szöllőbe.

A többi nem járt napszamba csak én magam. Asztán az is mēgszűnt, mert aszt állami-birtokosították, vagy hogy is mondják. Úgyhogy asztán mán nem mēntek innen Bácskárú.

Akkó én is bēmēntem a . . . akkó kezdődött ez a konzervgyár. De mēg akkó nem vót konzervgyár, csak ēgy nagy magtár vót, oszt ēgy nagy hordóba tapostuk, lábba tapostuk a káposztát. Csizmákba. Mēg az uborkát is kézzē raktuk hordóba. Úgyhogy én asztán addig dógosztam, mēg férhő nem mēntem.

Akkó asztán apukájék aszt a házat mēg mēgvētték, itt mēg asztán csak az lētt a vége, hogy nem tuttak fő, életre kēni. Kimēntek Kerektóra, oszt ott szógátak. Utóbb mán a Bandi is nagyobb, oszt ais dógozott, gulyások vótak. Marháknā. A birkákat elatta, nem birta. Ötvenkettő-háromba vót. Akkó eszt a házat mēgvētték, mēgszorították valahogy, akkó osz visszagyűttek, akkó lētt ēgy kis birka, Bandi mēg akkó ēmēnt traktorosnak. Mē akkó kerūt fő a zad-

ruga, oszt lehetett menni traktorostanfolyamra. Mer a Bandi oda békerüt. Bémént valahogy. Akkó valamilyen „praksza” vót, de hát akkó aszonták „kursz”, akkó ű asztat évégeszte, oszt traktorista lett a zádrugába, traktort vezetett.

Osztakkó úgy éldegéltek háromon. Mer mán akkó a Klári is férhömént, mán csak háromon marattak.

Manóka:

Apámat – má mindëgy, de szëgyën, hogy nem tudom mëgmondani, mikó hāt mëg, az édosanyám mëg négy évvë ezelött. Apám a háború előtt halt mëg. Mikó az oroszok bëgyütték, nem vót mán édosapám mög.

Akkó édosanyám idatta a részt, akkó aszt elattuk, valamennyi agrár is gyütt hozzá, ugyë, akkó osztották a földeket és így, így . . .

Fél-fél hold agrárföldet kaptunk fejenkint. Fé hódát családonkint. Öten vótunk.

Az ára kint vót, asztán a földet kicserétük erre a házra ë. Asztat attuk, mer akkó kezdöttek a zadrugába a tagosítás, oszt házat kaptunk árverésileg érte. Merd ez állami ház vót akkó. Ez a tanya körü, ami vót néhány hold, az maratt vele.

A kicsi nem tuggya kimondani, hogy mamuka. Oszt aszongya: manóka. Tatát mëg akarták így mondani, de ű nem engette, aszonta ű nem zsidó. Így lett apó.

Mëg ennek, ami van mënyem, velem szëmbc is: mamuka. Mëg a szomszédok is.

A Klárinak két gyerëke van. Abbú az ëgyik most mënt férhő, a másiknak van az a dédunokám, aki aszongya: manóka.

A másik lány neve Magdi, 1931-beli. Két fia van, ëgy unokája, az Anikó. Fërje Bogdán Sándor. Fialalabb.

A Bandinak két családgyya van.

Mikó úgy összeszalad a család, akkó nem is tudom, milyen boldog vagyok. Már előre szoktam nekik mondani, hogy most is, hogy névnapom gyütt, hogy ëccerre gyüjjonék! Mőg disznóvágáskó, mög a tatának, ha van névnapja, ilyenkö biztos ëggyütt vagyunk. Van, mikó úgy gyün, hogy épp eis gyün, mind ëggyütt van! Pláne vasárnap. De van csak úgy, hogy most ez gyütt, amaz épp ëmënt, vagy nem birt gyünni.

Apó:

Minállunk az úgy vót, hogy mink ëgyformán szerettük minnyáját, mëg űk is ëgyformán minket. De viszont itt az én családomba (pedig má most közelebb vannak a harminc esztendőhöz, mind a húszhó) mëg az nem vót, hogy valamellikük összepörötek vóna, vagy nem beszétek ëgymáshó.

Ez a legnagyobb élmény, ha mán család van.

Manóka:

Ezëk ëgymással is összejárnak. Disznóvágáskó . . . Az ëgy fölsëgës családi összejëvetel. Ugy ëggyiknél, mind a másikná is, mëg minállunk is.

Olyankó hogy hányra terítünk? Akkó itthon van az egész család, onoka, mind. Mëg akik kint vannak a házbú, mind itt van.

Itt, a szomszédba vót lakodalom. Az öregyk kislány átszalatt valami szag-gatójé. Ott vótak a mijeink is méghíva. Kérdözöm a lánt:

- Osz micsinának odaát?

Aszongya:

- Cincognak!

- Ki cincog?

- A három testvér!

Tuggyák, milyen jóesett? Mē ki vót a harmadik testvér? A Klára, Magdi még a Bandinak a felesége. A kislány is úgy érészte, hogy a menyünk is testvér. Mindha édos testvér vóna.

ZÉLITY SÁNDOR (1906)

Öregapámra is emlékszék. Az vót még a Ráday kezibe is! Vót, vót! Magyar emberek vótak, oszt tizenkét esztendőt köllött nekik szógáni az osztrák időbe. Oszthát ez elű ebujkátak.

No, mikó ebujkátak, hát tanyára nem akarták befoganni, mer ottan mēntek keresni azok a perzekútorok. Emēntek így bujtároknak. Ha valami veszélybe kerűtek, lēhasaltak. Zélity Pétérnek híták.

Vót az mindēn, mindēféle. Az apját, azt úgy hallottam, hogy valami malomná agyonverték. Szóval előbb, elsőbb megkínozták ezék a . . . úgy, hogy végtire oszt nádszálat körösztügyugtak neki a fülin. Osztt akkó öregapám árván nevelēdett így.

Valamék ősök árú Kárpátajjárú vándorótak ēre lē. Kárpátajjárú. Anyám, az sokáig őrzött egy levelet, de aranbetűs vót. Osztakkó aszmonta a gyerekeknek is, hogyhát:

- Vigyázzatok rá, erre még lēhet szükség!

Aztán a gyerekek is. írást nem tudtak, akkó a levél úgy ēhányódott, az al-máriomba, nem a sifonérba.

Az öreganyám neve Dénes Anna.

No, éccēr aztán férhēmēnt ehho a Pétérhó, öregapámhó. Aszongya neki az ű édesapja:

- Hallod, lányom! Akármit választhattá vóna, nem bántad vóna, csak mé választottá juhászt? Maj sírdogász tē még a börtöny ajtaján! Még is vót!

Nem lēhetett únēkik, hogy majd emēgyék falura, vagy városra, mer a ka-tonaságtú vótak mögszökve. Szégínyek bolyongtak. Aztán osztán talán rossz hēre is tette tán a kezit . . . (vagy jó hēre! . . .) De bevitték Csantavérre . . .

Mikó má megöregēdett, akkó beszélgettek!

Hát össze vót kezük-lábuk vasáva. Ünálla valahogy nálla vót a budli. El-keszte a vasat reszēni, vágta a vasat. No, mikó egy mēglátta, megēsóváta a fejít, de nem szót sēmmit. Hát osztakkó sikerūt neki a vasat avvá a budlibicskává évágni. Addig dörgöte, hogy évágta!

Ha amaz bir akkorát feszíteni a záron a kúcsā, akkó ű még bir a csizma-patkóvā! Még a budlivā lēfeszítette a csizmapatkót is. Kinyitotta a zárat. Akkó osztán mēgindút. Átlēpte az őrt, az is szungyikát az ajtóba, merhát, ugyē, az ajtó bē van zárva! Akkó oszt kimēnt.

De napközben, mikó űtet kiengették sētáni, akkó oszt mēglátta, hogy mennyi vödör, mög űstök vannak ott lērakva! Hát majd ű főmēn annak a te-tjire, oszt kiugrik a falon.

Zélity Istvánné Kabók Klára

Vlasity József

Vlasity Károly

Vlasityné Zélity Klára

Hát oszt még is próbákozott ú! De bizony a vödörök cédőtek, oszt nagy láрма lett. Mingyá a trombita megszólát. Valaki járt! Mēgtaláták, hogy megszőkött egy. De ú meg nem kifelē, hanem bēszalatt az istállóba. Mindēnütt keresték! Hát elmēnt! Kiugrott!

Evvē vótak.

A lovak elōtt, a jászol alatt, a szalmán, ott hallgatott.

Éhēn, szomjan. Szabadkán is vót! Több ízben is. Vót ú társa a Rózsa Sándornak is. A Pētēr.

Vót ünēki kolēgája, az öreg Faragó. (A Kálmánnak az öregapja, mög az Andrásé.) Aztat itt lúték agyon az Osztrobán, a! Mēglúték, ezt a nyakerit érte a golyó, görcsöt kapott, léesētt a lórú.

Faragó Andrásnak híták.

Az én apám is főnevelēdētt a keze alatt. Mindig azt mondta:

– Fiam, csak attú tartsd magadat!

Mindig aszt mondta nēki, hogy nē bántsd sēnkijét sē, mer tē asztat nem bírod ki, amit én kaptam! Hát apám nem is csinát olyasmit. Sēnkivē sē. Apám alighanem hatvannyócba születētt.

ZÉLITY KLÁRI (1928)

Harminchatba halt mēg. Tudom, a Telecskiné laktunk mink akkó. Apó hozta haza kocsvivā, mer ott lett beteg minálunk. Bēlcsavarodása lett. Mire hazaértek, mán mēg is halt. Hatvannyóc éves vót. Nem vót olyan nagy idős!

Még vonaton nem út sose!

ZÉLITY SÁNDOR (1906)

Még öreganyám is őrizte azt az aranypecsētēs levelet. De hogy mi vót benne, azt sēnki sē tuggya, merhogy az németű vót . . .

Szóval magyarul nem írtak sēmmit. Egy hivatalos írás magyar nyelvēn nem vót! Csak mikó vót az a Vekerle Sándor, az hozta bē a polgári törvénnē a magyar írást.

A zsandárok, csendőrok, akkor osztán a rendőrok mēg kóstábēlok vótak! Akkor osztán lēttek rendőrok, mēg nagyon sok mindēnfēle mások.

Apámék ötēn vótak. Kēt lány, mēg három férfi. Csak épp az apám vált juhásszá! A nagybátyám, a Pētēr bácsi, mikó halt meg: olyan két éve! Kilēvennégy éves vót!

Az én édesapám vót a legöregebb a családban. Az fogta mēg a juhászbotot öregapám után.

Mink ketten vótunk, juhászok lēttünk. Vótunk ötēn, de egy az 8 éves korába mēghalt. Agyhártyagyulladásba. Mēg két lány vót. Sok azt mondja, milyen vót az a pásztorélet! Á, fené! Most is jobb vóna ottan kint!

VLASITY KÁROLY (1924)

Hogy hunnan gyűttek a Vlasityok erre a tájra, hajja, azt én nem tudom mēgmondani.

Óregapámra emlékszēk. Muzsikus cigán vót. Úgy is halt mēg Újvidéken. Gyűtt ki a szállodából, oszt az ajtóba összeesētt, oszt ott mingyá mēg is halt.

Bógós, nagybógós vót.

Ő földvári születésű, még az én apám is. Bácsföldvári születésű. Apám is zenész vót. Ő is ugyan nagybögön játszott. Sokáig. Öreganyámat én nem ösmertem. Mer esztet mán, akit mink megösmertünk, ez mán második felesége vót öregapámnak. Apám édesanyját nem ösmertem. Hanem má önéki a nevelőanyját ösmertem csak. De ahogy úgy gyerekfejjé emlékszek rá, az is úgy valami cigánykeverék vót. Ilyen valami lehettem, mint az én unokám most, 4–5 éves, amikó meghalt apám édesanyja. De azé emlékszek rá.

Apám Imre vót. Első felesége Toldi Piros vót. De mán mi a másik feleségítű vagyunk négyen testvérék. Édesanyám Tubicsák Cecília. Él még. Apám mán itt Moholon muzsikát. Bögös vót az is, mondom. Sokáig. Ahogy én emlékszek rá, elsőbb a Halász Fercsi vót mint primás, náluk, aztán a Bacsí Sanyi vót – hát jobban mán aztán majnem olyan úri muzsikusok vótak ezek. Aztán mán az ilyen Szamekok, még Sulhófok Bánátba, ilyeneknek muzsikátak inkább.

Hegedű prim vót, a többi mind tamburazenekar vót. Csak épp a hegedű vót a prim.

Van nekém egy féltestvérém. Az is zenész vót már édesapám után. Édesapámnak az első feleségítű való. Úgyhogy a családba ő még édesapám, még önéki az öregapja vót muzsikus.

Csak én születtem botfűlűnek. Csak még az a jó, hogy én bősmerem! De van, aki öröködik a másik felé, hogy én tudom jobban! Oszt az az érdekös, majnem csak ez az egyetlenegy gyerek, aki bögös most, annak van rendös halála. A többinek egynek sē. Úgy, mind nekém! Két lánytestvér van, azok sē! Egyik sē nem tud! Még két fiútestvér, azok is . . . egyik sē tud danóni.

Pedig édesanyám is szépen tud danóni.

Mi négyen vagyunk édestestvérék, még még három féltestvér. Heten nyötünk fő, heten, mind a gonoszok éppen!

Vótunk többen. Énelöttem vót még egy kislány, azt tudom, még még aztán miutánunk egy legfiatalabb, az is szintén meghalt. Úgyhogy mink hatan vótunk édestestvérék, csak kettő ēhalt. A második asszontú. Kettő ēhalt ebbű.

Édesanyám parasztlány vót. Ide, moholi-való születésű. Én má, még minnyájan itt születünk má Moholon. Még amazok a féltestvérék is, az is mind itt született Moholon.

Csak bögzésbű tartott apám bennünket. Más munkát nagyon keveset . . . úgy, hogy má mikor mink ēkesztünk dógozni, asztán má vót kocsi, ló, mindēn, akkó mán mink igēn! De ő – vót mikó elmēnt, mongyuk, így este hat órakkó, oszt valamikó másnap, vagy harmadik nap estefelé kerūt haza.

Lēhet, hogy azé is lettünk ilyen botfűlűk, mer mikó ő hazajött, akkó ottan – beszēni nem vót szabad! Akkó ki az utcára mindnyájan, oszt ott hallgass! Az udvarba is. Ha őtté, akkó az udvar háta mögött, hogy nehogy a kanál csörrenjēn, hogy fölébreggyēn.

Annyira ēbren aludt, hogy bē köllött mindēnt sötétōni. Mer egy légy hogyha végigszát véletlenül a szobán, má akkó azon fölébrett.

Még emigy különben nagyon goromba természetű embēr vót.

Klári:

Ēn odakerűtem hozzájuk. Egyik rēggē – hát maj mēnnek a rétbe. Még hideg vót, ősszē tavasszā, nem tudom mán, milyen idōszak vót, csak hideg vót.

No, majd anyósom keresi a nagy vastag bugyiját, nem tanájja sēhun. Eccé kimén a konyhába, hát mēgtanája, hogy a tata az órát belecsavarta.
Hogy nē kettyēgjön! Még az óra kettyēgcsitū sē bírt alunni!

Károly:

Apám nagyon goromba vót hozzánk! Ęmēhettünk mink bárhova! Mittu-
domén, táncra, mindēn. De ha ő bējött, bēszót, hogy:

– Gyerēkēk, fōkēni!

Mán akkó kimēnt vissza. Nem várta mēg, hogy mink kelünk vagy nem,
kimēnt vissza. Kerūt ēggyet, oszha nem kētünk fōl, akkó amit ért, avvā csapott!

Űgyhogy mikó feleségēmē összekerūtünk, hogy szinte űgy mēgszoktam
az idōt fōkēni, olyan hirtelen az ágyrū lēugrottam, hogy néha maj kōrságossá
tēttem! Nem tutta ēképzēni olyan sokáig, annyira szokatlan vót neki, hogy
olyan gyorsan, tēnyleg, olyan hirtelen ugrottam ki az ágybū.

Ha csak ēccé szót, tōbbet nem szót! Ha székēt! Amit ért a szobába, azt
vágta oda. Aztán mán, mikó a gyerēkēk birtak dōgozni, aztán mán ű nagyon
hajtott a dologra. De mēg nem birtak, ű csak muzsikát, a gyerēkēk mēg hall-
gassanak!

Ęn vótam a legidōsebb. Még nem is vótam 11 éves.

Nyolcéves vótam. Itt vót űneki ēgy űccse. Olyan cigány sūtōgetō vót. Aztán
ű ēkerūt Becsére. De itt vót neki fōggye. Vót olyan ēgy lānc kōrū. Noakkó
aztán mink kesztük aszt munkáni. Nomost mink kint az Oromparton mēgrak-
tuk kukoricāvā a kocsit, mivē feles vót, oszt onnan kōrōsztū, neki, Becsének!

Ęn hajtottam magam. Oszta aztán vissza. Űgyszintēn a szārat. Fōlsō tehēr-
rē! Kint az Oromparton raktuk, oszt kōrōsztū neki Becsének! No avvā jártam
jō! Vót az a vāmkapu mēg akkó a!

Idatták űk a vāmpízta, de tüllem gyerēktū sosē kérték! Kiasene gondōta vō-
na, hogy egisz hunnon gyüvōk! Noakkó visszafelē – hát cukrot nem nagyon
ēttünk mink – no akkó én azon mindēg vēttem cukrot, hogy bírjunk ēnni. Sosē
nem kérték tüllem a vāmpízta!

A régi Jugoszláviába vót az a vāmkapu.

Vótam én szāntani, kapáni . . .

No, de most abba zuccába a gyerēkēk nagyobb része mán mind szōgāt a
tanyán. Ki ēre, ki āra. Hát akkó mán, ha azok mēgēlnek, én is! Nooszt ēccē,
telt-mūt az idō, hát én is ēmék szōgáni. El is ēgyeztek. Jō van, maj kimék.
Mēg is ēgyeztek a gazdāvā, vasárnap délután kivitt. Hátoszt mingyā, ahogy
kiértünk, vacsorāzunk, oszt:

– Gyerünk legíny, ki az istállōba!

– No, jō van, nem fétem, merthāt itthon nem aluttunk az istállōba, az igaz,
de hát gyüttünk ējjē mēg nappā is. Henem rēggē, mikó elibem vēsžōm a disz-
nōkat, kihajtom a tallōra, gyütttek a tōbbi kanāszgyerēkōk is.

– Ugyē – asszongya –, nem fész tē ettū zasszontū?!

Mondom:

– Mijjē?

– Hāt tudod tē, hogy ez boszorkány? Mán hány gyerēk vót nála! Osz mind
mēgēgette! Mēg így, mēg űgy csināt velük . . . Az annya istōkjāt, micsinājjak?

Szépen én otthattam a tallón a disznókat, megfogtam a nagyútat oszt – irány hazafelé! Hát, hogy mi lett a disznókká, még mai napig sē tudom, de én a gazdasszonnyá sē tanákoztam azúta. Hanem tudom, mikó hazaértem, aszongya apám:

– No, gyerek, az ollót nem vitted, oszt mégis ēnyírtad a hónapot?!

– Há – mondom –, hajja! Aszongyák, hogy az boszorkány! Mán hány gyereket megégetett még mittudoménmit . . .

– No látod! – aszongya. – Jobb lesz neköd itthon, nem kő nekéd menni szógáni! . . .

Akkó mán fogtak feles fődeket, harmadossakat, mindēn.

Tizēnéggy éves vótam, akkó vágtam rēndre a búzát. Vót ēgy borbélymestēr. Anná szoktunk nyíratkozni mink is, még apám is mindég. Osz közvetlenül földszomszédunk vót. De apám nem vót otthon. Akkó még ű haza sē ért mán, mikó mink kimēntünk. Akkó má mink a kötelet is magunk csinátuk. Saját magunk. Árēndás földōn. Noosztán megvótak a kötelek, ēkezdünk kaszáni. Mink is, még az a szomszéd borbély is. Egyszé úgy aszongya:

– Hallod, gyerek! Nem lesz ez korán még tēnekéd?

– Hát nem – mondom –, nem vészēm észre, hogy nehéz! – De ű nézi, hogy olyan könnyen csapok.

Aszongya:

– Add mán ide azt a kaszát, maj megpróbálom!

Persze, hát ű mind borbélymestēr a borotvát tutta fenni, a kaszát nem tutta kalapáni. (Nohogy akkó még én sē tuttam! Apám kalapáta még mindég elōtte való nap.) Nooszt, úgy megfogja, mind az üvévē, oszt nagyot csapott! Teljesen körüfordút a kaszáva. Merd ahogy ű ēvágta a búzát, a nagy lendülettű körüfordút.

– Há-á-á! – aszongya. – Gyerék! Hát evvē könnyű kaszáni, ha ilyen jó a kasza! . . .

No, de asztán mán én kesztem kalapáni. Akkó idatta apám az üllöt, kalapácsot, oszt leūt így mellēm.

– No, így, még úgy kő kalapáni!

No, akkó hát véletlenű, óhatatlan, hogy az embēr a sarkávā nē üssōn a kaszára a kalapácsā. De ű mindig figyelte. Akkó nem szót, csak mikó a sarkávā ütöttem, akkó mán: csatt!

– A szencségit az anyádnak! Nem montam, hogy avvā nem szabad ütni? Nem látod, hogy ottan mán csipkēs? – Hát akkó az embēr, addig-addig, hogy vigyázott, hogy tēnleg pontosan üssōn rá. Osz mire megtanútam, akkorára má még is nōsütem. Negyvennyōc oktōber hatodikán esküttünk. Ősszē lesz harminckét éve.

Hát ebbe a Zelity családba én sē nem tudom, hogy hogy kerütem bele . . . Járt ott a gyēpsoron kint mindég, oszt ott fodbaloztunk. – Hát olyan szép fekete lány vót, mondom: biztos, hogy olyan cigánykeverék ű is! Osztakkó addig ēre, addig āra, hogy szóba ēgyeledtünk vele.

No, vót mikó ēccē ēkezdett mindēnt visszadobáni! . . . Hogy nem köll így, nem köll úgy! De oszt az annya erős lábōn át, oszt nem engette nēki, oszt má

sokszó montam neki, hogy jó járt, hogy ide kerūt, mert másképp nem mēnne ű ěre-Āra ěnekőgetni, lēhet, hogy nem engennē az ura. Aszondaná neki, hogy:
– Nem szabad, csak itthon lēgyé!

Klári:

Már ěn sokat őrzöttem a birkákat, oszt a nap sūtőt. ěngēm mēg mindēg fogott a nap! Hát azē vótam fekete.

Károly:

Valóban, mink ott kint, ott annyi vót a gyerek, hogy az borzasztó! Ott abba a házba, ahol most vótunk, a Sándor bátyáná, ott hat fiúgyerek vót! Akkó minálunk mēgin négy mēg három, mēgin heten vótunk! Osztakkó hát mi vót akkó? Tēnleg, ez a laptázás, botoslabdázás, mēg fudbalozás, szóval átlag ott gyēpsorná vótunk mindēg. űk mēg kint laktak ott ārább, a nagynēnyce mēg itt lakott. Persze, ű akkó sūrűn járt ide-oda, osztakkó hát addig-addig, hogy . . .

Klári:

Mēg aztán, ahogy tē kint jártá az állomásra . . .

Károly:

Mer vótam ěn póstás is. Ęgy, levēlhordó. Mikó a Ceglēdi beteg vót. Ęgy a faluba. De valóságba mink postakocsissok vótunk. Ęgy az állomásrú hordoztuk a póstát bē mēg ki. Az állomásrú mindig. Kocsivā. Oszt ott vitt el az útunk űelőtűk. Ez a családnak a kocsija vót mēg. Mer mikó má mink nagyobbak kesztűnk lēnni, akkó apám vēt kocsit-lovat, kettőt is, osztakkó szántani, vetni, mindazt má mink csinátuk. ű nagyon ritkán, mikó kijött, de nem . . . A régi Jugóba kesztűk mink esztet el.

Akkó mikó a magyarok bējöttek, akkó opēt-űjba ěkesztűk. Persze, már a pézt szállították mindēn hētēn, akkó ěppen Szegedre föl. De mán olyankó nekűnk jelentēttek, hogy két csendőr jön majd a kocsival kifelē. Hát.

Hát ěbirtunk vóna mink mēnni a kővesúton is! Ki. Dehát muszāj ěre el-mēnni nekēm . . . Akkó ugyē, a nyári útra lēfordűtam – nem vót szabad nekik, a csendőröknek elhagyni a kocsit, a kocsi után köllött gyűnni.

Hát nem nagyon szaladt a ló, csak űgy tipēgettem. Persze rűgta a port anná jobban, mentű lassabban mēnt! A csendőrök utānnam lóháton. A kocsi után. Oszt mindaddig ott vótak, mēg a vonat el nem mēnt. Akkó mikó a vonat bēčrt, akkó a főnök fölatta a pénzt, akkó a vonat elmēnt.

No, akkó mikó a vonat elmēnt, aszongya az ěgyik:

– Isten bassza magát mēg! – aszongya. – Hát nem tud maga máshol hajtani?

A kővesúton?

Mondom:

– Nézze! Nem bírjuk! Nem győzzűk a lovakat vasāni, mind lēkopik a lába.

Muszāj itten . . .

– De legalābb akkor, mikor mink jövűnk! – aszongya.

Mind leporoz bennűnket!

– Há – mondom – kicsinājűnk?! Nem tēhetűnk rűlla sēmmit. Erre muszāj mēnni . . . – A mi szűrkénk olyan jó ló vót, hogy bēvitte a póstát, akkó ott

écsaptam, lőcsre akasztottam a gyéplőt, én eméntem őhozzájuk, ű még hazamént a kocsivá.

– De valóba úgy vót! Oszt régge két vonatot tettünk meg, meg este. Oszt azt a két vonatot még meg nem tettük, ha valamőre el akarta hajtani az embēr, azt úgy köllött ustorozni, hogy a másik útra lē birja terēni. Aztán mikó a két vonatot ű mēgtette, akkó akárhunnan ēkűdhetta haza. Nyugodtan. Az fogta a jobb ódalt, oszt sē kocsinak, sē másnak sēmmit nem akadályozott. De hánszó vót az úgy, hogy csak a ló maga mēnt!

A meséket ēgyrészt, mind ahogy montam mán, ott, ahun a Sándor bátyya lakik most, az a ház ēgy öreg bácsijé vót (Nougyan akkó nem vót még olyan túl öreg.) Nagy István bácsinak hitták. Hét csalággya vót neki. Ez olyan ezermestērféle vót. De nagyon szerette a gyērkēket! Akkó úgy este mink kiūtünk oda a sarokra a falu szélire, akkó körűtünk rajta, akkó oszt ű meségette esztet, mind. Még anyámtú is tanútam. Ezēket a cigánmesēket. Aztán én az ēnyimeimeknek, még a Bandi kislányainak is meségettem. Akkó én kitanátam valamit. Olyan „próbamese” vót. Tutták, hogy nem az! . . .

– De azé, sógor, meséjje! Lēattam nekik, hogy van két elefántom.

– De hun vannak?

– Hát arra vannak! Vásáron. (Még mittudomén . . .) Szēdik a pénzt.

– Hát mi lész velük a télen?

– Hát hazahozom oszt főrakom a pallásra űket. – De ezōket hánszó emésētették velem?! Mán mikó nagyobbak vótak:

– Sógor! Meséjjen! Tudom, hogy nem igaz, de én úgy szeretem hallgatni!

Most kint dógozok a PIK Halászbba, parkba. Most könnyű a munkám. Úgy-hogy kaszáni sē nem kaszálunk kézzē mosmán, csak géppe. Csak épp hogy a fa tüviket, asztat szēggyük lē.

Könnyű munkám van. De nagyon sok mesét elfelejttem ám! . . .

Mohol, 1980